

Zavod za varstvo
kulture dediščine Slovenije
Služba za kulturno dediščino
Območna enota Kranj

1. SIMPOZIJ OLGE ZUPAN

POSLIKANI LESENI STROPI

pogledi, koncepti, pristopi

Zbornik povzetkov

Mekinje, 25. oktober 2024

Zavod za varstvo
kulture dediščine Slovenije
Služba za kulturno dediščino
Območna enota Kranj

1. SIMPOZIJ OLGE ZUPAN

POSLIKANI
LESENI STROPI
pogledi, koncepti, pristopi

Zbornik povzetkov

Mekinje, 25. oktober 2024

Poslikani leseni stropi : pogledi, koncepti, pristopi

Zbornik povzetkov 1. simpozija Olge Zupan

Uredili:

Mag. Maja Avguštin, Saša Rožkar

Organizacijski odbor:

Mag. Maja Avguštin, Mateja Ravnik, Sabina Ravnikar,
Saša Rožkar, Irena Vesel

Avtorji besedil:

Mag. Maja Avguštin, Irena Čuk, Rok Dolničar, Vito Dolničar,
Ernesta Drole, mag. Vlado Fras, ddr. Nataša Golob,
dr. Mojca Marjana Kovač, dr. Ana Krevelj, dr. Maks Merela,
dr. Renata Pamić, Damjana Pečnik, Vanja Prohinar,
Sabina Ravnikar, Saša Rožkar, Irena Vesel

Oblikovanje:

Dr. Martin Kavčič

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije,
Območna enota Kranj, zanj: Irena Vesel
Mekinje, oktober 2024

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije,
Območna enota Kranj
Tomšičeva 7
4000 Kranj

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije
Služba za kulturno dediščino
Območna enota Kranj

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije
Center za konservatorstvo
Restavratorski center

Občina Kamnik

JAVNI ZAVOD ZA
KULTURO KAMNIK

Vsebina

Ddr. Nataša Golob

»Pisane notranjščine, srednjeveške, seveda«

str. 7

Mag. Maja Avguštin

Problematika varstva in ohranjanja poslikanih lesenih stropov

str. 8

Damjana Pečnik

Posegi na poslikanem lesenem stropu v cerkvi sv. Neže na Golčaju

str. 8

Saša Roškar

Poslikani leseni kmečki stropi v Bohinju in Gornjesavski dolini

str. 9

Sabina Ravnikar

Poslikani leseni stropi v Osrednji Sloveniji

str. 9

Dr. Mojca Marjana Kovač

Nataša Škrjanec

Obnova originala ali rekonstrukcija? Različni primeri poslikav s šablonami in valjčki

str. 10

Vanja Prohinar

Soffitto veneziano v ladji župnijske cerkve sv. Jurija v Piranu, Righettijev poseg v original

str. 11

Ernesta Drole

Stanje poslikanega lesenega stropa na dveh primerih: Vipava - Lanthierijeva graščina, EID 1-00818 in Javorca - Spominska cerkev sv. Duha, EID 1-00200

str. 11

Dr. Ana Krevelj

Ikonografska analiza v konservatorsko-restavratorskem postopku: Novoodkriti ostanki poslikanega lesenega stropa v cerkvi sv. Štefana v Dolenjskih Toplicah

str. 12

Izr. Prof. Dr. Maks Merela

Raziskovalni potencial lesa v kulturni dediščini – načini vzorčenja in metode raziskovanja

str. 13

Dr. Renata Pamić

Konstruktivska zaščita in diagnostika nosilne konstrukcije poslikanega lesenega stropa iz cerkve sv. Petra na Svetem Primožu nad Kamnikom

str. 13

Vito Dolničar

Reševanje lesenih stropov na Slovenskem

str. 14

Rok Dolničar

Predstavitev konservatorsko-restavratorskih postopkov na lesenem poslikanem stropu v cerkvi sv. Petra v Črni pri Kamniku

str. 14

Mag. Vlado Fras

Manj je več, malo dovolj

str. 15

Irena Čuk

Obnova lesenega poslikanega stropa in kora v podružnični cerkvi sv. Duha nad Dravogradom, EID 1-03210

str. 15

Irena Vesel,

konservatorska svetnica,
Zavod za varstvo kulturne dediščine, vodja OE Kranj

Uvodna misel

Leseni poslikani stropi predstavljajo pomemben del naše likovne dediščine. So mojstrovine, ki so jih ustvarili naši predniki. Nekateri med njimi so se ohranili vse do danes. Naša naloga je, da poskrbimo, da njihove pripovedi ne zabriše čas in da jih v kar najboljšem stanju predamo naprej našim zanamcem.

V lanskem letu so se zaključila konservatorsko-restavratorska dela na poslikanem lesenem stropu v cerkvi sv. Petra na Svetem Primožu. Ob zaključku smo z Restavratorskim centrom v Galeriji Spomeniškovarstvenega centra pripravili razstavo, danes pa želimo opravljena dela zaokrožiti s simpozijem.

Cilj simpozija je predstavitev najrazličnejših posegov na poslikanih lesenih stropih in preveritev sodobne konservatorske in konservatorsko-restavratorske prakse na tem področju.

Simpozij posvečamo naši nekdanji ravnateljici in konservatorki umetnostni zgodovinariki Olgi Zupan, ki je kranjski Zavod vodila med leti 1964 in 1994. Več let je skrbno sestavljala strokovno ekipo Zavoda, vztrajno trkala na zavest in vrata občinskih organov in vzgojila vrsto naslednikov, ki so postopno prevzemali naloge na posameznih delovnih področjih. Bila je neumorno predana svojemu delu, ki ga je vestno opravljala vse svoje življenje.

Ddr. Nataša Golob

umetnostna zgodovinarica,
univerzitetna profesorica v pokoju

»Pisane notranjščine, srednjeveške, seveda«

ključne besede: poslikani leseni stropi, sakralne in profane notranjščine, tabelno, stensko in knjižno slikarstvo, celovitost estetskih pojmovanj

V barvno razkošje v srednjeveških cerkvah nas prepričljivo uvajajo besedila, ki pogosto govorijo o poslikanih lesenih stropih, ki so bili vse do konca 12. stoletja edina možnost zapiranja prostora; izgubljene spomenike nekoliko nadomeščajo dela v drugih tehnikah, nekatere podatke pa izvemo tudi iz upodobitev prostorov, bodisi sakralnih, bodisi profanih. Medtem ko pripovedne poslikave govorijo s slogovnim jezikom svojega časa in okolja, so motivi cvetja, stiliziranih okrasov in barvnih nadomestkov predvsem izraz želje, da se s svojo vsebinsko zadržanostjo pridružijo stvaritvam, ki so vsebinski, ikonografsko ključni elementi neke notranjščine. Primerjave z detajli iz knjižnega, tabelnega in stenskega slikarstva dopolnjujejo vedenje o poslikanih lesenih stropih, ti pa s svojo prisotnostjo zaokrožujejo vtis o avtentičnem pojmovanju lepe in barvno bogate notranjosti.

Mag. Maja Avguštin

konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj

Problematika varstva in ohranjanja poslikanih lesenih stropov

ključne besede: poslikani leseni stropi, cerkvena arhitektura, konservatorstvo, konservatorsko-restavratorski posegi, varstvo, Gorenjska

Prav letos mineva natanko 100 let od izvida prvega članka Franceta Steleta z naslovom *Leseni stropi v cerkvah*, ki je oktobra 1924 izšel v reviji *Dom in svet*. Poslikani leseni stropi predstavljajo pomemben del naše likovne dediščine. Mnoge naše srednjeveške enoladijske podružnične cerkve so bile v celoti poslikane, opremljene s sočasno arhitekturno plastiko in estetsko ter simbolno zaključene prav s poslikanim lesenim stropom.

Takratni Zavod za spomeniško varstvo je od 60-ih let 20. stoletja med svoje prednostne naloge uvrstil tudi sistematično evidentiranje, dokumentiranje in restavriranje lesenih stropov. Naloge, s katerimi so se srečevali konservatorji na terenu, so bile zelo različne in pogosto odvisne ne samo od umetnostnozgodovinske vrednosti stropa pač pa tudi od želja investitorja, samega materialnega stanja stropa in možnosti konservatorsko-restavratorske stroke. V slovenski spomeniškovarstveni praksi zato beležimo raznovrstne restavratorske in konservatorske pristope, ki so prinašali različne rešitve tako pri konservatorsko-restavratorskih postopkih kot tudi pri estetski prezentaciji. Ti bodo na simpoziju predstavljeni na podlagi primerov s področja Gorenjske.

Damjana Pečnik

konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Služba za razvoj

Posegi na poslikanem lesenem stropu v cerkvi sv. Neže na Golčaju

ključne besede: lesen kasetiran poslikan strop, romanika, renesansa, konservatorstvo, konservatorsko-restavratorski posegi, rekonstrukcija

Prispevek obravnava konservatorske dileme, ki so se pojavile ob obnovitvenih delih in konservatorsko-restavratorske posege na lesenem kasetiranem poslikanem stropu cerkve sv. Neže na Golčaju. V osnovi romanska cerkev s kvadratnim prezbiterijem je bila prezidana v 17. in 19. stoletju. Oprema v cerkvi je iz 18. in 19. stoletja. Stranska oltarja sta delo kiparja Valentina Vrbnika iz leta 1777. Na zunanjsčini je ohranjen fragment poznogotske freske. Celostna obnova te zelo zanimive cerkve se je začela leta 1993 z obnovo zvonika in bila končana septembra leta 2000 z montažo lesenega kasetiranega poslikanega stropa na izvorno mesto. Vsa obnovitvena dela na cerkvi je spremljala strokovna komisija, ki je imela ključno vlogo pri strokovnih odločitvah.

Saša Roškar

konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj

Poslikani leseni kmečki stropi v Bohinju in Gornjesavski dolini

ključne besede: lesen kmečki strop, poslikava, Bohinj, Gornjesavska dolina

Predstavljeni bodo primeri poslikanih kmečkih stropov iz Bohinja in Gornjesavske doline.

Prvi bohinjski primer je s Kamenj, kjer je bilo na treh deskah s črno in rdečo barvo naslikano sonce ter letnica 1753. Drugi primer je iz Kmetove hiše na Bohinjski Bistrici. V spodnji in zgornji hiši sta bila lesena stropa s poslikavo sonc z belo, rdečo in črno barvo na glavnem tramu. Dendrokronološka analiza lesa je pokazala, da je bil les za lesne konstrukcije posekan neposredno po letu 1631.

Za stavbarstvo 18. stoletja v Gornjesavski dolini so značilne lesene kamre v nadstropju, zgrajene kot kladna konstrukcija z lesenim stropom. Strop je sestavljen iz glavnega trama, ki ima na sredini lahko naslikano ali rezljano šestilno rozeto ter iz tramičev in desk poslikanih s tesarsko kredo. Poslikave so preproste, sestavljene iz valovnic, ornamentov, največkrat pa iz preprostih cvetličnih motivov. Do sedaj je odkrit en strop z naslikanimi vojaki.

Vsi kmečki stropi so izjemno ogroženi in slabo raziskani. V Bohinju niso več ohranjeni in situ, ampak le njihovi poslikani deli. V Gornjesavski dolini se ti stropi pojavljajo v objektih, ki jih je izjemno težko revitalizirati za sodobne potrebe, veliko je zelo poškodovanih, veliko že uničenih.

Sabina Ravnikar

konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj

Poslikani leseni stropi v Osrednji Sloveniji

ključne besede: poslikan lesen strop, strokovna komisija, računalniška rekonstrukcija, stratigrafska kemijska preiskava pigmentov, preiskava lesa, monitoring, redno vzdrževanje

V prispevku vam predstavljamo celostno obnovljene poslikane lesene stropne v cerkvah na območju južno od Ljubljane. Poslikani stropi so del opreme večinoma enoladijskih podružničnih cerkva (Kuren nad Vrhniko, Visoko nad Kureščkom, Leskovec nad Višnjo Goro, Krvava peč, Kamni vrh nad Ambrusom), ki stojijo na vzpetinah na odmaknjenih legah in nekatere od njih so še danes dostopne le po pešpoti. Izjema je cerkev iz Dvora pri Polhovem Gradcu, ki je edina večjih dimenzij in umeščena v dolini nedaleč od Ljubljane.

Obravnavani poslikani stropi datirajo od prve polovice 15. stoletja do prve polovice 16. stoletja. Vsi so bili konservatorsko-restavratorsko obnovljeni od 80-ih let 20. stoletja do leta 2011. Pri prenovah v 90-ih letih 20. stoletja je bila utečena praksa, da je bila sklicana strokovna komisija, ki je skupaj sprejemala odločitve o posegih in končni prezentaciji. V strokovno komisijo so bili vključeni strokovnjaki različnih profilov od umetnostnega zgodovinarja, konservatorja, restavratorja, župnika kot predstavnika lastnika, do strokovnjaka s področja lesarstva za določanje obsega poškodb na lesu in izvajanju zaščitnih ukrepov.

Predstavljeni so trije različni primeri konservatorsko-restavratorskih pristopov, posegov in končne prezentacije.

Visoko nad Kureščkom je primer sodobnega pristopa pri izvedbi rekonstrukcije delilnih letev. Na stropu sta bila v preteklosti izvedena najmanj dva celovita restavratorska posega. Zaradi pomanjkljivega monitoringa in neustreznega

Dr. Mojca Marjana Kovač

konservatorska svetnica, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran

Nataša Škrjanec

višja konservatorica-restavratorka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran

Obnova originala ali rekonstrukcija? Različni primeri poslikav s šablonami in valjčki

ključne besede: konservator, konservator restavrador, poslikava s šablono, poslikava z valjčkom

vzdrževanja je bilo po slabih 30-ih letih potrebno izvesti obsežna konstrukcijska dela na nosilnih elementih in konservatorsko-restavratorska dela. Strop cerkve v Dvoru je primer celostnega pristopa pri obnovi z izvedeno stratigrafijo kemijske preiskave analize pigmentov in preiskave lesa (za določanje vrste lesa, poškodb in predloga sanacije). Za cerkev na Muljavi je bila na podlagi ohranjenega fragmenta srednjeveške stenske poslikave, ki je določala pozicijo nekdanjega ravnega stropa, izvedena računalniška rekonstrukcija poslikanega lesena stropa.

Konservatorji se pri svojem strokovnem in raziskovalnem delu kulturne dediščine velikokrat srečajo s poslikavo, ki je bila izdelana s pomočjo šablon in valjčkov in sicer v različnih stilnih obdobjih od gotike do sredine 20. stoletja. Pogosto so tovrstne poslikave ohranjene v sakralnih in profanih stavbah, predstavljajo dekorativno dopolnitev poslikav ali pa so povsem samostojno dopolnjevale likovno podobo določenega prostora.

Šablona je lahko izrezana v pozitivu ali negativu iz kartona, tršega papirja, pergamenta, usnja ali kovine, ki so jo v zaporedju nanašali na steno in s tem dosegali ponavljajoči se vzorec. Šablone, ki so bile izdelane v negativu, so predstavljale pomoč pri poslikavi površin. Gotski slikarji so uporabljali negativne šablone za obrobe posameznih prizorov (tekstilni vzorci) kot bordure.

Konservatorji smo velikokrat pred dilemo, ali tovrstno poslikavo ohraniti glede na dejstvo izvedbe, saj gre za ponavljajoči se motiv, ki ga izdelovalec dopolnjuje na razmeroma enostaven način. Rekonstrukcija šablonske poslikave, ki je restavratorski postopek, je v veliki meri primerna rešitev, kadar gre za poudarjeno dekorativnost, ki je pomembna sestavina spomenika. Seveda so pri dokončni odločitvi zelo pomembni še drugi dejavniki, med njimi sta pomembna tehnika poslikave in ohranjenost motiva.

Predstavitev se zaključuje z različnimi primeri na območju, ki ga pokriva ZVKDS, OE Piran.

Vanja Prohinar

konservatorica, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran

Soffitto veneziano v ladji župnijske cerkve sv. Jurija v Piranu, Righettijev poseg v original

ključne besede: soffitto veneziano, arhivski dokument o izdelavi stropa iz 1625, Giovanni Righetti, konservatorski pristop, obnova in prezentacija lesenega renesančnega dekorativnega stropa

V prispevku avtorica predstavi lesen dekorativni strop tipa "soffitto veneziano" v dvoranski ladji župnijske cerkve sv. Jurija v Piranu in vprašanje konservatorskega pristopa k obnovi in prezentaciji stropa. Poudarek obravnave je na osnovnem lesenem dekorativnem ogrodju, v katerega so vpeta platna.

Osnovne podatke o nastanku stropa najdemo v piranskem kapiteljskem arhivu, kjer je v knjigi z oznako *Fabrica S. Giorgio 1608–1689* zapisana vsebina pogodbe iz 1625, v kateri sta se rezbarja Pier Antonio Pente in Francesco q. Alvisè da Venezia zavezala, da bosta za piransko cerkev sv. Jurija izdelala lesen strop na osnovi predloženega načrta po vzoru stropa danes neohranjene beneške cerkve S. Domenico di Castello.

Izvirni strop je ob obnovitvenih posegih v cerkvi pod vodstvom arhitekta Giovannija Righettija v osemdesetih letih 19. stoletja doživel velike spremembe, ki jih v ohranjenih arhivskih dokumentih lahko sledimo.

Konservatorske raziskave, ki vključujejo študijske raziskave primerjalnega gradiva lesenih stropov iz Benetk, arhivskega gradiva, konservatorsko-restavratorske raziskave in analizo obstoječega stanja predstavljajo osnovno izhodišče za nadaljnje odločitve glede obnove in prezentacije piranskega primera beneškega renesančnega stropa tipa "soffitto veneziano", saj je Righettijev poseg v okviru obnove cerkve v letih 1881 in 1882 original iz 17. stoletja spremenil in okrnil.

Ernesta Drole

konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Nova Gorica

Stanje poslikanega lesenega stropa na dveh primerih: Vipava - Lanthierijeva graščina, EID 1-00818 in Javorca - Spominska cerkev sv. Duha, EID 1-00200

ključne besede: Lanthierijeva graščina, Spominska cerkev sv. Duha

Lanthierijeva graščina je primer baročne vile s parkom, ki je bila zgrajena ob reki Vipavi. Kamniti most čez reko Vipavo predstavlja komunikacijo med rezidenčnim in gospodarskimi poslopji. Po odhodu lastnikov družine Lanthieri je bila v graščini nastanjena najprej italijanska vojska, po koncu druge svetovne vojne pa jugoslovanska.

Celovita prenova rezidenčnega poslopja Lanthierijeve graščine v Vipavi je potekala med letoma 2005 in 2012.

Kljub predhodnim raziskavam in konservatorskemu načrtu je ob gradbenih delih prihajalo do novih pomembnih odkritij. Med drugim so se pri odstranjevanju ometanih stropov na lesenih letvah v skoraj vseh sobanah v nadstropju pokazali poslikani stropi z rastlinsko motiviko, cvetličnimi rozetami in vzorcem prepleta. V profani arhitekturi so ohranjeni poslikani leseni stropi na našem ozemlju prava redkost. Gre za izjemno kvalitetne primere poslikanih tramovnih stropov.

Spominska cerkev sv. Duha na Javorci je primer secesijske arhitekture, zgrajena je bila v času prve svetovne vojne. Nad planino Polog stoji cerkva Svetega Duha. To je cerkev številnih simbolov. Zgrajena je bila v času hudih bojov na soški fronti v prvi svetovni vojni. Gradnjo cerkve so pričeli 1. marca 1916, 1. novembra 1916 pa so jo predali svojemu namenu.

Pri gradnji cerkvice so se združila znanja različnih mojstrov, ki so se skupaj znašli v vojni vihri na soškem bojišču. Načrte je izdelal

Dr. Ana Krevelj

konservatorica, Zavod za varstvo kulturne dediščine
Slovenije, Območna enota Novo mesto

Ikonografska analiza v konservatorsko-restavratorskem postopku: Novoodkriti ostanki poslikanega lesenega stropa v cerkvi sv. Štefana v Dolenjskih Toplicah

ključne besede: gotski lesen poslikan strop, šablone,
vzorci, ikonografija

avstrijski slikar in scenograf Remigius Geyling. Tehnični stavbni del je delo poročnika Geze Jablonskega, ki je tudi vodil gradnjo. Rezbarska dela pa je opravil Južni Tirolec Anton Perathoner. Namenjena je bila duhovni in verski oskrbi vojakov vseh veroizpovedi na fronti. Lesen kasetiran strop je poslikan z geometrično motiviko. V ladji cerkve prevladujejo odtenki modre barve, strop prezbiterja pa je iz belih plošč.

Cerkev sv. Štefana v Dolenjskih Toplicah se v virih omenja šele v 16. stoletju. Je tipična podružnica, ki ima v osnovi še romansko ladjo, h kateri so prizidali tristrano zaključen in banjasto obokan prezbitelj, medtem ko je zvonik prislonjen ob njegovo severno steno. V času okoli leta 1500 je ladjo krasil poslikan lesen strop, ki so ga nadomestili z banjastim obokom. Pri tem so živo poslikane deske preiščeno porabili za postavitev novega pevskega kora.

V 70. letih prejšnjega stoletja so vaščani samostojno pristopili k obnovi cerkve in v celoti obdali pevski kor z lesenim opažem. Od leta 2023 potekajo obnovitvena dela na cerkvi (fasada, streha, drenaža). Pri pregledu dokumentacije, ki jo hrani ZVKDS, OE Novo mesto, smo odkrili stare fotografije iz leta 1974, na katerih je viden prvotni pevski kor. Pregled na terenu je razkril, da se pod opažem še skriva del poslikanega stropa, ki je dobro ohranjen. Trenutno je odstranjena 1/3 opaža.

Prispevek bo obravnaval aktualne konservatorsko-restavratorske poglede mednarodnih strokovnjakov, obenem pa predstavil rezultate analize posameznih šablon in vzorcev v ikonografski luči, kot podlago za vrednotenje, varovanje in ohranjanje te zvrsti naše kulturne dediščine.

Izr. Prof. Dr. Maks Merela

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za lesarstvo, Katedra za tehnologijo lesa

Raziskovalni potencial lesa v kulturni dediščini – načini vzorčenja in metode raziskovanja

ključne besede: kulturna dediščina, les, identifikacija, mikroskopija, dendrokronologija, arheologija

Prispevek obravnava pomen raziskav lesa na področju kulturne dediščine, s poudarkom na metodah in interpretaciji rezultatov. Opisani so načini vzorčenja lesa ter ključne metode za analizo lastnosti lesa. Les ima velik raziskovalni potencial kot vir zgodovinskih informacij, kar vključuje identifikacijo lesnih vrst, dendrokronologijo za datiranje predmetov, določanje izvora materialov ter vpogled v pretekle okoljske razmere. Poudarjeni so praktični primeri raziskav, ki jih izvaja Katedra za tehnologijo lesa. Identifikacija lesa je prikazana na primeru Celjskega stropa, kjer je analiziranih sedem konstrukcijskih elementov iz lesa smreke, jelke in črne jelše. Dendrokronološka analiza Proštije v Novem mestu je zajela 17 vzorcev lesa jelke in hrasta, datiranih med leti 1654 in 1714. Predstavljene so tudi najsodobnejše metode na primeru raziskave glave Janeza Krstnika iz cerkve ob Bohinjskem jezeru (identifikacija, radiokarbonska datacija, kemijska analiza ter mikro CT slikanje).

Dr. Renata Pamič

konservatorska svetnica, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj

Konstrukcijska zaščita in diagnostika nosilne konstrukcije poslikanega lesenega stropa iz cerkve sv. Petra na Svetem Primožu nad Kamnikom

ključne besede: konstrukcijska zaščita, insekti, razkroj, zračenje, monitoring

Pred montažo poslikanega stropa smo pregledali leseno stropno konstrukcijo. Preverili smo stanje stropnikov, ležišč in ostalega lesa, izvedli igelni preizkus trdnosti in meritve vlage lesa. Poslikani strop je bil pritrjen na slepi strop in se je nekoliko dotikal špice slavaloka, kar je bilo moteče. Ugotovili smo nepravilnosti pri vgradnji in obdelavi stropnikov. Tesani stropniki pravokotnega prereza so bili zamenjani z okroglimi z ohranjenim lubjem in beljavo. Lubje je bilo tudi na slepem stropu, pohodnih deskah podstrešja in lokalno celo na špirovcih, kar je v slabih vlažnostnih razmerah pripeljalo do razkroja (insekti, plesni, trohnoba) lesa. Izvedli smo ukrepe konstrukcijske zaščite. Odstranili smo slepi strop ter stropu vrnili prvotno višino in s tem izboljšali pogled na slavalok. Vgradili smo nove stropnike, očistili ležišča in stare stropnike ter ves les tretirali proti glivam in insektom. Izboljšali smo zračenje stropa in omogočili monitoring poslikanega stropa z obeh strani.

Vito Dolničar

konservatorski-restavratorski svetovalec, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center

Reševanje lesenih stropov na Slovenskem

ključne besede: lesen poslikan strop, poslikava, tempera, šablona, ornamentika, figuralika, insekti, trohnoba

Med spomeniki likovne dediščine posebno mesto zavzemajo poslikani stropi, ki jim stroka namenja premalo pozornosti.

Lesene stropne so verjetno delali zaradi pomanjkanja denarja pri gradnji podeželskih cerkva. Tehnološko gledano so bile priprave slikarske površine zelo enostavne.

V naši ustanovi smo reševali najmanj 20 različnih stropov, problematika ima veliko skupnih imenovalcev, pa vendar se pristopi k reševanju vedno razlikujejo. Ob raziskovanju poslikanih lesenih stropov v veliko primerih opazimo nestrokovne posege.

V cerkvi sv. Neže na Lopati so uničene kasete nadomestili z novimi, neposlikanimi. Običajno je sledila rekonstrukcija poslikave. V večini primerov taki posegi ne dosegajo kakovosti originala. V cerkvi sv. Miklavža na Grebenu v Tuhinjski dolini so ob povečanju cerkve dodali nove kasete, kupljene iz cerkve v Mekinjah. Veliko renovatorske svobode so si privoščili na prelomu iz 19. v 20. stoletje. V cerkvi sv. Lenarta v Krvavi Peči so živopisan oranžno-zelen strop prebarvali v sivo rožnate tone.

V zadnjih letih so se v naše ateljeje vrnil trije stropi, ki so bili ponovno potrebni restavratorskih posegov. V restavriranje se je vrnil leseni poslikani strop iz cerkve sv. Miklavža na Kurenu. Drugi strop je bil iz cerkve sv. Nikolaja z Visokega pod Kureščkom. Maja 2017 pa smo v restavriranje pripeljali strop iz cerkve sv. Petra iz Črne pri Kamniku.

Rok Dolničar

konservator-restavrator, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center

Predstavitev konservatorsko-restavratorskih postopkov na lesenem poslikanem stropu v cerkvi sv. Petra v Črni pri Kamniku

ključne besede: lesen poslikan strop, konserviranje-restavriranje, Anoxy sterilizacija lesa, mizarska sanacija, retuširanje

V Restavratorskem centru Zavoda za varstva kulturne dediščine Slovenije smo izvedli konservatorsko-restavratorske posege na lesenem stropu v cerkvi sv. Petra v Črni pri Kamniku, katerega ddr. Nataša Golob v svoji knjigi Poslikani leseni stropi na Slovenskem do sredine 18. stoletja opisuje kot „nedvomno najlepši poslikani leseni strop svoje vrste (s šablonirano poslikavo, op. a.) iz tega časa v širšem srednjeevropskem prostoru.“

Gre za najstarejši ohranjen strop na Slovenskem. Dendrokronološke raziskave kažejo na letnico 1480.

Sprehodili se bomo skozi konservatorsko-restavratorske posege: od natančnega pregleda in analize obstoječega stanja do izvedenih preiskav ter samih konservatorskih postopkov. Vsa konservacija je stremela k ohranitvi slikovne plasti, ki pa je bila zaradi slabega stanja lesenega nosilnega temelja in razkrojenega veziva v barvi v tako slabem stanju, da poslikave v temni cerkvi kmalu ni bilo moč razbrati.

Ko smo strop demontirali in ga preselili v ateljeje Restavratorskega centra ZVKDS, je bil po čiščenju najprej deležen konsolidacije poslikave in celotnega procesa sanacije lesene substance.

Kljub visoki stopnji uničenosti poslikave je bila ta rešljiva, saj je bila narejena s šablonami, kar pomeni, da se je vzorec ponavljal vzdolž celotne površine deske.

O bogastvu in pomembnosti stropa priča tudi dejstvo, da je imel vsak sestavni element stropa svoj vzorec. Izdelali smo 58 različnih šablon.

Mag. Vlado Fras

konservatorski-restavratorski svetovalec, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center

Manj je več, malo dovolj

ključne besede: estetika, apnena tempera, dokumentarnost

Kasetirani baročni strop v cerkvi sv. Katarine, Srednja vas pri Šenčurju z letnico 1716 in leskovški, cerkev sv. Ožbolta z letnico 1633, sta bila obravnavana v letih 2003-2007. Pri obeh je bila visoka stopnja propada poslikave pripisana delikatni tehniki apnene tempere, vdorom meteorne vode, obsežni okužbi z lesnimi insekti in mikroklimatskim spremembam. Srednjevaški strop se je izvedel in situ, leskovški v prostorih Restavratorskega centra. Problem primerne tehnologije pri konserviranju poslikave v apneni temperi je bil rešen z uporabo konservansa brez vsebnosti vode. Vodilo obeh posegov, da ne rušimo estetike in identitete umetnine, ampak jo delno vračamo, smo dosegli z lazurno neagresivno retušo, upošteva je čas, patino in izogibanje živim prvotnim barvnim odtenkom. Za kasetirani in ravni strop so bili postopki isti, razen demontaže in lokacije posega. Obe cerkvi sta aktivni z bogoslužjem, porokami in kulturnimi dogodki.

Irena Čuk

konservatorska-restavratorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center

Obnova lesenega poslikanega stropa in kora v podružnični cerkvi sv. Duha nad Dravogradom, EID 1-03210

ključne besede: rekonstrukcija, datacija, signatura, obnova, cerkev sv. Duha

Triladijska cerkev sv. Duha je v celoti prekrita z ravnim lesenim stropom. Prav tako tudi kor z ograjo na zahodnem delu cerkve. Po površini (15,90 m x 12,80 m strop in 12,50 m x 5,20 m kor) spada med največji poslikan leseni strop v SV Sloveniji, ki je tudi signiran in datiran (1626 in 1627). Leta 1984 je ddr. Nataša Golob dokumentirala stanje stropa in že takrat ugotovila, da je zelo ogrožen. Leta 1993 je po komisijskem ogledu podala predlog za sanacijo stropa, kjer je predlagala snemanje vseh stropnih in kornih desk, njihovo čiščenje, impregnacijo in obnovo ornamentalne poslikave, ter ponovno namestitev očiščenih in obnovljenih desk. Že v začetku del smo pri snemanju poslikanih desk ugotovili, da so le te poškodovane v tolikšni meri, da jih zgolj z restavratorskimi posegi ni možno vrniti v prvotno stanje. Zato smo se odločili za rekonstrukcijo celotnega stropa, z izjemo korne ograje in kornega stropa.

